

VU Research Portal

Regeldruk ontrafeld

van Ommeren, F.J.; Bokhorst, A.M.

published in

Nederlands Juristenblad
2007

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Ommeren, F. J., & Bokhorst, A. M. (2007). Regeldruk ontrafeld. *Nederlands Juristenblad*, 12(635), 672-681.
https://new.navigator.nl/document/inod553aefc1356aa588b80c6317470106b2?ctx=WKNL_CSL_85&tab=tekst

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

NJB 2007, 635

REGELDRUK ONTRAFELD

Drs. A.M. Bokhorst , prof. mr. F.J. van Ommeren , met dank aan de collega's van de sector Wetgevingskwaliteitsbeleid van de Directie Wetgeving., datum 23-03-2007

Datum	23-03-2007
Auteur	Drs. A.M. Bokhorst ^[1] , prof. mr. F.J. van Ommeren ^[**] , met dank aan de collega's van de sector Wetgevingskwaliteitsbeleid van de Directie Wetgeving.
JCDI	JCDI:ADS2211:2
Vakgebied(en)	Onbekend (V) Bestuursrecht algemeen (V) Bestuursprocesrecht / Algemeen

De vermindering van regeldruk blijft ook onder een nieuw kabinet hoge politieke prioriteit houden. Toch is er nog altijd veel onduidelijkheid over wat regeldruk precies is. Voor een merkbare vermindering van de regeldruk in de komende kabinetsperiode is een beter begrip van regeldruk noodzakelijk. Dankzij ruim twintig jaar ervaring met regeldrukoperaties is er veel kennis vergaard, die daarbij van pas kan komen.

In de aanloop naar de verkiezingen verschenen pleidooien in de media voor een flinke vermindering van de regeldruk. Stevige maatregelen zijn voorgesteld, zoals meer kwantitatieve doelstellingen, horizonwetgeving, en een minister voor deregulering.^[1] Ook het nieuwe kabinet is vast voornemens de regeldruk te verminderen. Hoewel regeldruk een thema blijft met hoge politieke prioriteit, domineert in het juridisch-wetenschappelijk debat tot nu toe vooral de scepsis en terughoudendheid. Dat blijkt onder meer uit (de koppen van) artikelen in het NJB: 'De onmogelijkheid van deregulering'^[2] , 'SER-advies bruikbare rechtsorde verspilde moeite door toedoen van kabinet'^[3] , 'Wie is er tegen de bruikbare rechtsorde?'^[4] .

Het debat over regeldruk wordt op dit moment te eenzijdig gevoerd vanuit financieel en economisch perspectief. Niet de verbetering van de kwaliteit van regelgeving, maar de beperking van de omvang en kosten staan centraal. Belangrijke kennis en inzichten vanuit het perspectief van wetgevingskwaliteit zijn daardoor te weinig bekend en spelen een ondergeschikte rol in het publieke debat en besluitvormingsproces. Dat is jammer en onnodig. Er is afgelopen jaren op allerlei plekken binnen de overheid veel gebeurd aan het minder drukkend maken en herinrichten van regelgeving. De kwantitatieve benadering levert weliswaar beter zichtbare resultaten op, zoals de vermindering van de administratieve lasten met 25 procent (€ 4,2 miljard), maar biedt slechts een beperkt deel van de oplossing voor het veel bredere regeldrukprobleem. Uit onderzoek van de Algemene Rekenkamer blijkt bovendien dat dat resultaat voor het bedrijfsleven nog onvoldoende merkbaar is.^[5]

Om tot een merkbare vermindering van regeldruk te komen, moeten alle aspecten en oorzaken van regeldruk worden aangepakt. Daarvoor is allereerst een bredere probleemdefinitie- en analyse nodig. Een beter regeldrukbegrip is ook nodig omdat over regeldruk veel spraakverwarring heerst. In het artikel wordt verkend hoe de term regeldruk door de verschillende gebruikers wordt gebruikt, wat regeldruk is, wat de mogelijke gevolgen en oorzaken van regeldruk zijn en welke perspectieven er zijn bij de aanpak van regeldruk. Op basis daarvan zijn voorstellen te formuleren voor een merkbare vermindering van regeldruk.

1 Gebruik van de term regeldruk

Link: <https://new.navigator.nl/document/inod553aefc1356aa588b80c6317470106b2>

Alle (auteurs-)rechten op dit document berusten bij Wolters Kluwer Nederland B.V. of haar licentiegevers en worden uitdrukkelijk voorbehouden. Dit document is gegenereerd op 29.03.2023. Kijk voor meer informatie over de diensten van Wolters Kluwer op www.wolterskluwer.nl.

Het begrip regeldruk kent verschillende betekenissen en er zijn meerdere termen voor beschrijving van soortgelijke fenomenen. Naast regeldruk wordt bijvoorbeeld gesproken over regeldichtheid of regelverdichting. De verschillende gebruikers van het begrip regeldruk benadrukken verschillende aspecten van het begrip. De een gebruikt de term regeldruk als synoniem voor het aantal regels, voor de ander betekent minder regeldruk vooral minder administratieve lasten. Regeldruk is wel eens vergeleken met een toverbal die bij herhaald gebruik steeds weer een net iets andere kleur en smaak krijgt.^[6] Dat komt niet alleen door onzorgvuldige formulering, maar ook door de aanpassing van het begrip aan een veranderlijke politiek-bestuurlijke context. Uit analyse van officiële documenten van het parlement en artikelen in de landelijke dagbladen blijkt dat regeldruk net als deregulering een politiek begrip is.

Wie in Parlando - het zoekstelsel voor officiële stukken van het parlement - de term regeldruk intypt, ziet dat de term tussen het startjaar van het zoekstelsel 1995 en het jaar 2003 gemiddeld maar tien keer per jaar in de Kamerstukken terecht kwam. Sinds het aantreden van het kabinet Balkenende I op 22 juli 2002 is het gebruik toegenomen met ongeveer 1050 hits. Vanaf 2002 nam het gebruik van de term toe van honderd keer per jaar in 2003 tot ongeveer driehonderdvijftig in 2005 en 2006. In 2003 staat de term ook voor het eerst in het regeerakkoord (hoofdpijnenakkoord Meedoen, meerwerk, minder regels). Regeldruk is inmiddels bijna net zo'n gangbare term geworden als deregulering. Toch is regeldruk nog niet terug te vinden in de Van Dale of het groene boekje.

Het gebruik van de termen regeldruk en deregulering in de landelijke dagbladen laat nog duidelijker zien dat het gaat om politieke termen. Net als in de officiële documenten van het Parlement neemt het gebruik van de term regeldruk pas vanaf 2002 toe. Opvallend is ook dat het gebruik van de term deregulering onder Paars I sterk stijgt, onder Paars II stabiel is en vanaf 2001 weer daalt. Reden te meer om te bezien of er een eenduidige invulling van het begrip bestaat en welke dat is.

Grafiek 1: Aantal officiële documenten van het parlement met de termen deregulering en regeldruk. (Bron: Parlando, afgerond op tientallen.)

Figuur 2: Gebruik termen deregulering en regeldruk in landelijke dagbladen. (Bron: Krantenbank, landelijke dagbladen AD, Het Financieele Dagblad, NRC Handelsblad, Volkskrant, Het Parool, Trouw.)

2 Definitie van regeldruk

Het begrip regeldruk wordt sinds 2003 weliswaar veelvuldig gebruikt, maar is slechts door weinigen exact gedefinieerd of nader geanalyseerd. Zo hekelde Van Gestel het gebrek aan analyse, historisch besef en empirische onderbouwing in de nota Bruikbare rechtsorde.^[7] De nota Bruikbare rechtsorde kondigde niet alleen een visie en reeks projecten aan, maar ook onderzoek naar kwantitatieve ontwikkelingen en kwalitatieve oorzaken van regeldruk.^[8] In dat kader hebben Van Gestel en Hertogh een verkennende internationale literatuurstudie uitgevoerd onder de titel 'Wat is regeldruk?'. In dat onderzoek wordt opnieuw geconstateerd dat een heldere definitie ontbreekt en dat regeldruk 'een analytisch problematisch begrip is en daarom in zijn huidige, ongewijzigde vorm ongeschikt als evaluatiecriterium'.^[9] Dit ligt niet alleen aan de overheid, maar ook aan de wetenschap zelf. De wetenschap heeft geen eigen onderzoeksagenda op gebied van regeldruk en de wetenschappelijke literatuur is vooral een commentaar op het dereguleringsbeleid van de overheid, zo stellen de onderzoekers.^[10]

Daardoor ligt nog steeds de vraag open wat regeldruk nu eigenlijk is. Van Gestel en Hertogh treffen in hun onderzoek acht wisselende betekenissen van het begrip regeldruk aan: 1) Regeldruk als teken van de verhouding tussen overheid en samenleving, 2) Regeldruk en bureaucratie, 3) Regeldruk en de nationale

wetgever, 4) Regeldruk en de lagere overheid, 5) Regeldruk en de Europese wetgever, 6) Regeldruk en handhavingsinstanties, 7) Regeldruk en informatiekosten, 8) Regeldruk en nalevingskosten. Met deze 'betekenissen' geven de onderzoekers alleen aan wat de context is waarin het woord wordt gebruikt. De betekenissen worden niet inhoudelijk geanalyseerd om te bezien of er samenhang te vinden is.

Het probleem van het begrip regeldruk is dat het door mensen gebruikt wordt die er geen eenduidige betekenis aan geven. Door opnieuw naar de deelbegrippen te kijken en te bezien of en hoe die samenhangen, zou een meer eenduidige betekenis te geven zijn aan het overkoepelende begrip regeldruk en ontstaat inzicht onder welke voorwaarden het begrip verantwoord kan worden gebruikt. Die poging is de moeite waard, aangezien uit de vorige paragraaf is gebleken dat het gebruik van de term regeldruk alleen maar toeneemt en bijna net zo regulier is als deregulering.

Deregulering en vermindering van regeldruk lijken synoniemen, maar staan voor verschillende benaderingen. De term deregulering verwijst naar een activiteit van de overheid om het aantal regels te verminderen. Maar vaak is niet zozeer het aantal regels het probleem, alswel de gevolgen die de regels hebben voor degenen op wie ze van toepassing zijn. De term regeldruk heeft die gevolgen als uitgangspunt. Uit alle bestaande definities van regeldruk biedt onderstaande definitie de grootste gemene deler.

Regeldruk is de investering en inspanning die burgers, bedrijven en organisaties moeten doen en de vrijheidsbeperking die ze ondergaan om zich aan regels te houden. ^[11]

Deze definitie van regeldruk gaat uit van de gedachte dat elke regel altijd druk veroorzaakt in de zin dat die ingrijpt in de levens van mensen. Druk is een relatief begrip en hangt af van het saldo van baten en lasten dat uit regels voortvloeit. Niet alle regels en niet alle regeldruk staan ter discussie. Sommige regeldruk is politiek aanvaard, andere regeldruk is onaanvaardbaar of te vermijden. Om onaanvaardbare of problematische regeldruk te verminderen, hoeft niet per se het aantal regels te worden verminderd, maar kan de overheid ook een onderdeel of de aard van de regel aanpassen. De mate waarin regeldruk als problematisch wordt ervaren, is afhankelijk van een groot aantal factoren^[12] :

- het aantal geldende regels;
- de ruimte die de regels laten voor gedragalternatieven;
- de kenbaarheid en de doorzichtigheid van de regels;
- de consistentie met de overig geldende regels;
- wie de regels opstelt, respectievelijk, wat de relatie is tussen degene die de regels maakt en degene voor wie de regels gelden;
- de wijze waarop zij worden uitgevoerd;
- de wijze waarop naleving van de regels wordt verzekerd (door bijvoorbeeld overheidstoezicht of de door maatschappelijke verbanden uitgeoefende invloed);
- de wijze waarop de regels worden gehandhaafd en overtredingen worden gesanctioneerd;
- de informatieverplichtingen die opgelegd worden om de naleving van de regels te controleren en de wijze waarop aan die verplichtingen gestalte wordt gegeven (administratieve lasten).

Het aantal geldende regels zegt alleen iets over de potentiële regeldruk. Potentiële regeldruk is het geheel aan regels die door overheids(instanties) worden gesteld en - mogelijk kunnen - neerslaan op een organisatie.^[13] Op 1 januari 2007 golden er in Nederland op rijksniveau 1785 wetten, 2489 algemene maatregelen van bestuur (AMvB's) en koninklijke besluiten (KB's) en 6402 ministeriële regelingen. Sinds 1980 is het aantal geldende wetten met 685 toegenomen. Dat is een gemiddelde groei van 2,2 procent per jaar.^[14] Deze lichte stijging van het aantal regels dat druk kan veroorzaken, hoeft niet een-op-een te lopen met de stijging van de feitelijke of ervaren regeldruk.

De feitelijke regeldruk hangt ook af van de andere genoemde factoren. De diversiteit van de factoren maakt duidelijk waarom regeldruk - in tegenstelling tot administratieve lasten - zo lastig in een getal of in geld is uit te drukken. Administratieve lasten zijn de kosten, die het bedrijfsleven ondervindt, om te voldoen aan de informatieverplichtingen voortvloeiend uit de wet- en regelgeving van de overheid. Het gaat om het verzamelen, bewerken, registreren, bewaren en ter beschikking stellen van informatie.^[15] Dat is een specifieke vorm van regeldruk die ontstaat als betrokkenen een aanvraag doen (bijvoorbeeld voor een vergunning, subsidie, persoonsgebonden budget) of verantwoording moeten afleggen (bijvoorbeeld over de besteding van geld of de naleving van regels). Uit de opsomming is op te maken dat maar een beperkt deel van de regeldruk is te kwantificeren en dat niet eenduidig te bepalen is hoe zwaar de factoren onderling wegen. Factoren die goed kwantificeerbaar zijn, zijn de administratieve lasten (kosten van informatieverplichtingen) en de toezichtlasten (kosten voor burgers, bedrijven en instellingen om aan de eisen van toezichtshouders te voldoen). Van andere factoren, zoals de ruimte voor gedragsalternatieven, kan hoogstens gezegd worden of ze toe- of afnemen.

Niet alleen het aantal en de aard van de regels is bepalend, maar ook de wijze waarop regeldruk wordt ervaren en samenhangt met belangen, perspectieven en draagkracht. Subjectieve of ervaren regeldruk is de irritatie die bij organisaties bestaat als gevolg van bepaalde regels die men veronderstelt te moeten naleven.^[16] Mensen kunnen regels als een last ervaren, wanneer hun mogelijkheden worden beperkt zonder dat zij de noodzaak daarvan inzien. Regels kunnen worden ervaren als onredelijk, onevenredig, niet flexibel of niet passend in een specifieke situatie. De regeldruk die iemand ervaart, hangt sterk af van de omstandigheden waarin iemand verkeert. Vanuit het perspectief van de ene groep of persoon kan een bepaalde regel veel druk opleveren, terwijl vanuit het perspectief van een andere groep dezelfde regel wordt toegejuicht. Een voorbeeld is het verschil in perspectief tussen bedrijven en milieubelangenorganisaties bij milieuregels. Grote bedrijven hebben vaak ook meer capaciteit om regels, zoals technische normen en veiligheidseisen, in te voeren dan kleine bedrijven.

Bepalend voor de mate waarin regeldruk wordt ervaren, is ook de relatie of afstand tussen degene die de regel opstelt en degene die de regel moet naleven. Voor de acceptatie van regels maakt het uit wie de regels heeft opgesteld en hoe dicht deze regelgevende instantie staat bij degene voor wie de regels gelden. In de regeldrukbeleving van docenten kan het bijvoorbeeld uitmaken of regels over medezeggenschap in het onderwijs opgesteld zijn door de overheid of door het college van bestuur. In het laatste geval zijn er meer mogelijkheden voor de docenten om de regels mede vorm te geven of te wijzigen. Uit onderzoek van de Erasmus Universiteit Rotterdam naar de relatie tussen regeldruk en het zoeken naar draagvlak blijkt dat de mate waarin regeldruk problematisch is en een knelpunt vormt, afhangt van de wijze waarop en door wie de ingebrachte belangen worden gearticuleerd.^[17]

3 Gevolgen van problematische regeldruk

Regeldruk kan problematisch zijn als het onbedoelde bijeffecten heeft of als de kosten-baten afweging die tot de regelgeving heeft geleid wordt betwist. Irritatie kan een motor zijn om iets aan regeldruk te doen, maar die irritatie is niet altijd rationeel. Zo heeft een aanzienlijk deel van klachten die gemeld worden bij het meldpunt 'Last van de overheid' meer te maken met persoonlijke frustraties, dan met verkeerde regelgeving.^[18] En slechts in een paar gevallen van de 800 klachten bij het meldpunt Strijdige regels bleek het te gaan om daadwerkelijk strijdige regels.^[19] Maar ook als er geen (rationale) klachten zijn, is er reden iets te doen aan regeldruk op grond van te verwachten negatieve effecten of vanuit een oogpunt van professionaliteit. Om regeldruk aan te pakken, moet wel goed op lager niveau gekeken worden waar wat voor soort regeldruk zit.

Problematische regeldruk kan uitmonden in onvrede over het functioneren van de overheid en in gebrekkige naleving van de regelgeving bij burgers, instellingen en bedrijven. Regeldruk kan ook een negatief effect hebben op economische en maatschappelijke ontwikkelingen. In debatten over het economische vestigings- en innovatieklimaat wordt regeldruk vaak genoemd als een belemmerende factor voor starters, (buitenlandse) bedrijven en andere investeerders. In een kennismaatschappij waarin nieuwe ontwikkelingen elkaar snel opvolgen, raken gedetailleerde regels snel achterhaald.

Het is echter lastig te bepalen wanneer en hoezeer regeldruk leidt tot groeiende onvrede bij burgers en verminderde productiviteit (of zelfs verplaatsing) van bedrijven. Dezelfde bedrijven en burgers hebben veelal ook baat bij en vragen zelf om regelgeving die de kwaliteit, veiligheid, beschikbaarheid en toegankelijkheid van voorzieningen regelt. Regeldruk hoeft ook niet enkel van regels van de overheid afkomstig te zijn. Mensen maken in allerlei sociale verbanden regels om het samenleven en samenwerken te ordenen, om onrechtvaardigheid, onwenselijke ongelijkheid of valse concurrentie tegen te gaan en freerider-gedrag te ontmoedigen. De maatschappelijke behoefte aan rechtszekerheid, rechtsbescherming en rechtsgelijkheid is afgelopen decennia eerder toe- dan afgenomen.

Dat leidt tot een spagaat. Enerzijds willen burgers en bedrijven zoveel mogelijk vrijgelaten worden, anderzijds is de maatschappelijke behoefte aan regels groot. Elke regel veroorzaakt regeldruk en is het resultaat van een belangenafweging. Wie ruimte wil laten voor diversiteit moet accepteren dat niet alles op dezelfde manier geregeld wordt. Verschillen tussen bijvoorbeeld gemeenten kunnen daardoor leiden tot regeldruk voor organisaties en bedrijven die op meerdere plekken gevestigd zijn. Meer geharmoniseerde, internationale regelgeving leidt vanuit het perspectief van grote bedrijven juist tot minder regeldruk.

Iedere regel veroorzaakt altijd regeldruk en is het resultaat van politieke belangenafweging. In plaats van alleen de nadelige gevolgen van regelgeving op te sommen, zou in het debat over regeldruk vaker de nadelen tegenover de voordelen van regelgeving moeten worden geplaatst om duidelijker te maken dat het gaat om een belangenafweging. Een voorbeeld biedt tabel 1.

4 Mogelijke achterliggende oorzaken van problematische regeldruk

Om de gevolgen van problematische regeldruk aan te pakken, is inzicht nodig in de wijze waarop problematische regeldruk ontstaat. Oorzaken zijn te beschrijven op meerdere niveaus, zijn aan verandering onderhevig en zijn voor veel mensen niet los te zien van andere politiek-maatschappelijke of politiek-ideologische opvattingen. Een complex probleem als regeldruk kent vele veroorzakers, die ieder maar voor een klein deel van het probleem verantwoordelijk zijn. In het kader van een door het kabinet georganiseerde maatschappelijke regeldrukconferentie is in 2006 een essay 'In regels gevangen?' geschreven over de mogelijke oorzaken van regeldruk.^[20] Dat heeft geleid tot gedeelde opvattingen over de volgende zes mogelijke oorzaken van regeldruk.

Ten eerste, de vraag om controle. De toename van het aantal regels komt zowel voort uit de neiging van overheden om het maatschappelijk leven tot in detail te willen vatten in regels, als uit de maatschappelijke druk op de overheid om allerlei problemen op te lossen en risico's in te perken. Opvattingen en afwegingen over de mate waarin de overheid moet controleren of juist burgers moet vertrouwen, kunnen anders zijn dan in het verleden. Ten tweede, de bureaucrativering. Bestuurlijke drukte en verregaande specialisatie van taken kan ertoe leiden dat organisaties versnipperen, verkokeren en langs elkaar heen werken. Opvattingen en afwegingen over de acceptatie van fraude en de noodzaak van bureaucratische procedures om fraude te voorkomen, kunnen veranderen. Ten derde, de behoefte aan gelijkheid in regels. Het in onze samenleving gewortelde gelijkheidsstreven leidt ertoe dat we in wetgeving met veel verschillende situaties rekening houden en zoveel mogelijk gevallen zo gelijk mogelijk willen behandelen. Ook in het gelijkheidsdenken zijn verschuivende opvattingen te vinden over klassieke en nieuwe gelijkheid.^[21]

Ten vierde, het zoeken naar draagvlak. De maatschappelijke acceptatie van de regels stijgt over het algemeen na consultatie van betrokkenen, maar consultatie, inspraak en medezeggenschap leiden vaak tot tragere besluitvorming en tot meer en gedetailleerdere overheidsregels. Het belang dat wordt toegekend aan consensusvorming is aan verandering onderhevig en erg afhankelijk van het perspectief van de betrokkenen. In bijgevoegd kader staat een voorbeeld dat deze oorzaak mooi illustreert.

Weblog van CNV-voorzitter en oud-wethouder René Paas (26 januari 2006):

'In april 2004 hield de Eerste Kamer een hoorzitting over de kloof tussen regels en uitvoering. Ik mocht - toen nog als wethouder in Groningen - daar ook iets over zeggen. Ik las mijn aantekeningen nog eens terug. Ik

noemde toen veel rijksregels 'pretentiefus, detaillistisch en onbetrouwbaar'. Mijn verhaal barstte van de voorbeelden van wetgeving met de beste bedoelingen, maar met een fataal en verstikkend resultaat. Mijn hoofdboodschap was toen: durf los te laten. Vertrouw eens een beetje meer. Vooral gemeenten! Ik merk dat mijn nieuwe rol mijn blik op wetten en regels heeft veranderd. Veel aanwezigen zijn het roerend eens dat er minder regels moeten komen. Veel mensen komen met voorbeelden van regels die niemand meer kan uitleggen. Voorbeelden van mensen die gek worden van de foute targets en verantwoordingsverplichtingen.

Ondertussen merk ik dat ik bezorgd ben wat er gebeurt als je teveel over de schutting kiepert, in het vertrouwen dat het goed komt. Wat in de wet staat, hoeft geen vakbond meer te bevechten. En in een tijd waarin de meeste veranderingen de sociale zekerheid en de werkzekerheid niet vergroten, heeft de bestaande wetgeving voor mij het voordeel van de twijfel.'

Als vijfde oorzaak wordt beschreven de omgang met incidenten. Bij incidenten vertonen politici en bestuurders vaak de reflex om direct met aanvullende, nieuwe, of meer gedetailleerde regelgeving te komen, die tot doel moet hebben om deze incidenten onder alle omstandigheden in de toekomst te voorkomen. Zesde en laatste oorzaak is de internationalisering. Door de toename van grensoverschrijdende problemen komen er steeds meer internationale afspraken en regels tussen landen en vanuit supra- en internationale organisaties zoals de EU, de VN, de WTO. Niet zozeer het aantal nieuwe bovennationale regels is problematisch, alswel de weinig transparante, soms ondemocratische wijze waarop die vaak compromisachtige regels tot stand komen en de gevolgen die dat vervolgens heeft voor het draagvlak en de naleving van de regels.

De thema's 'vraag om controle' en 'bureaucratisering' gaan over de vraag wat de overheid moet regelen en hoe de overheid moet regelen. De behoefte aan gelijkheid in regels en het zoeken naar draagvlak zijn twee cultureel-historisch gegroeide oorzaken, die de Nederlandse samenleving kenmerken. De omgang met incidenten en internationalisering zijn twee meer actuele trends die de aard van het bestuur ingrijpend beïnvloeden. Niet alle genoemde oorzaken zijn even makkelijk vanuit de overheid te beïnvloeden. Er bestaat ook geen sluitende aanpak van regeldruk gericht op het bestrijden van alle oorzaken.

5 Verschillende perspectieven op de aanpak van regeldruk

De aanpak van regeldruk impliceert een politieke keuze op welke effecten en oorzaken de overheid zich richt. Verschillende regeldrukprogramma's van de Rijksoverheid hadden de afgelopen twee decennia elk hun eigen politieke invalshoeken en accenten. Dit is niet uniek voor Nederland, maar is ook kenmerkend voor de programma's elders in Europa.^[22] Het regeldrukprobleem wordt vanuit verschillende disciplines geanalyseerd en aangepakt. Vanuit de financiële invalshoek wordt vooral gekeken naar de kosten van regels en wordt vermindering van administratieve lasten en nalevingskosten voorgesteld. Vanuit de economische invalshoek kijkt men naar regels die innovatie en ontwikkeling van bedrijven belemmeren en worden strijdige en hinderlijke regels aangepakt. Vanuit de bestuurlijke invalshoek kijkt men naar hoe de organisatie en werking van het openbaar bestuur bijdraagt aan regeldruk en welke cultuur- en procesveranderingen kunnen voorkomen dat regeldruk ontstaat. Vanuit de juridische invalshoek wordt gekeken naar de wetgevingskwaliteit en worden de oplossingen gezocht in het toetsen van conceptregelgeving en het introduceren van ruimtescheppende wetgeving.

Een belangrijk discussiepunt in de bestrijding van regeldruk is de vraag of de vermindering wel of niet beleidsneutraal moet zijn. Een beleidsneutrale aanpak kijkt hoe de regels zo min mogelijk drukkend kunnen zijn, gegeven de vastgestelde doelen. Voorbeelden zijn het verwijderen van uitgewerkte regelgeving (kappen van dor hout) of het samenvoegen van wetten. Een beleidsgekleurde aanpak van regeldrukvermindering stelt de mate van overheidsinterventie zelf ter discussie. Een voorbeeld is het overdragen van verantwoordelijkheden van de overheid aan burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties.

In 1983 startte de eerste regeldrukoperatie onder leiding van Geelhoed (Commissie vermindering en vereenvoudiging van overheidsregelingen). Geelhoed stelde in een terugblik dat zijn dereguleringsoperatie had gefaald en dat het effect van een dereguleringsoperatie staat of valt met de mate waarin beleidsneutraliteit doorbroken kan worden: 'Geelhoed zelf betreurde het achteraf dat de ratio van het overheidsoptreden niet ten

principale ter discussie was gesteld. Bestrijding van regelverdichting zou daardoor teveel het karakter hebben behouden van symptoombestrijding. Zolang aan deregulering de eis van 'beleidsneutraliteit' wordt verbonden, zou een tweede dereguleringsoperatie in zijn ogen weinig zin hebben. Wie aan beleidsneutraliteit vasthoudt, propageert, volgens Geelhoed, vooral werkverschaffing voor de legislatieve op een wijze die het best te vergelijken valt met: 'het snoeien van braamstruiken met een nagelschaar'.^[23]

In 1987 werd de Commissie voor de toetsing van wetgevingsprojecten (CTW) ingesteld vanuit het perspectief van de wetgevingskwaliteit. De overtuiging was dat regeldruk niet zozeer bepaald wordt door het aantal regels, als wel door de kwaliteit van de regelgeving. Er werden kwaliteitscriteria voor regelgeving opgesteld. Goede regels zijn rechtmatig en verwerklijken rechtsbeginselen, zijn doeltreffend en doelmatig, hebben oog voor subsidiariteit en evenredigheid, zijn uitvoerbaar en handhaafbaar, zijn onderling afgestemd en zijn eenvoudig, duidelijk en toegankelijk.^[24]

Onder de Paarse kabinetten werd gekozen voor het herverdelen van taken tussen markt en overheid in de operatie Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit (MDW). De Ministers van Economische Zaken en Justitie coördineerden gezamenlijk de operatie en lieten vele wetgevingsprojecten uitvoeren. Onder de kabinetten Balkenende gingen de meeste departementen zelf aan de slag met verminderen van administratieve lasten en het verbeteren van de regelgeving. Het programma Beter bestuur voor burger en bedrijf (2002) en het daarop volgende programma Bruikbare rechtsorde (2004) hadden tot doel de regeldruk te verminderen door het ontwikkelen en gangbaar maken van ruimtescheppende wetgeving, zoals open normen en zorgplichten. Een voorbeeld is het project over het hoger onderwijs waarin wordt voorgesteld om in de nieuwe Wet op het Hoger Onderwijs en Onderzoek snel gedateerde en gedetailleerde regels te vervangen door drie meer bestendige zorgplichtbepalingen.^[25] Uit casuonderzoek van de Universiteit Twente naar het gebruik van open normen in de gezondheids- en milieuzorg blijkt dat ruimte voor zelfregulering regeldrukverminderend kan werken, mits de open normen die de Rijksoverheid toekent niet alsnog worden ingeperkt door normen van andere actoren.^[26] Zie voor een meer gedetailleerd overzicht van de verschillende regeldrukprogramma's *tabel 2*.^[27]

6 Nieuwe kansen in de aanpak van problematische regeldruk

De geschiedenis van de vermindering van regeldruk laat zien dat het om een hardnekkig probleem gaat, waarvoor geen algemeen recept bestaat om het de wereld uit te helpen. Het voorkomen en bestrijden van overbelasting van de regelgeving vergt net als het onder controle houden van de overheidsfinanciën een permanente inspanning. De aanpak van regeldruk gebeurt nu vanuit verschillende invalshoeken en heeft vaak een politiek doel. De breed gedeelde wens om tot een meer sluitende aanpak van regeldruk te komen, zou realiteit kunnen worden als systematischer gekeken wordt naar alle aspecten en oorzaken van regeldruk. Deze kennis over aspecten en oorzaken van regeldruk kan op verschillende niveaus gebruikt worden in de aanpak van problematische regeldruk.

Ten eerste zou deze kennis gebruikt kunnen worden om de maatschappelijke bewustwording van onze omgang met regels te versterken, door vaker te laten zien dat regeldruk het gevolg is van een belangenafweging. Ten tweede zou kennis van de verschillende regeldrukfactoren kunnen leiden tot een verhoogde sensitiviteit bij beleidsmakers en wetgevingsjuristen om de risico's op problematische regeldruk in een vroegtijdig stadium te indentificeren en aan te pakken. Ten derde zou de kennis kunnen helpen bij het identificeren van de pijnpunten en het gerichte ontwikkelen van initiatieven om sectoren, domeinen of doegroepen te ontlasten. Burgers en bedrijven moeten dan niet in algemene zin klagen over regels en regeldruk, maar precies aangeven waar de regeldruk problematisch of te vermijden is. Deze drie suggesties worden hierna uitgewerkt.

1) Bewustwording en gedragsverandering rond regeldruk bij burgers en bestuurders

Om tot structurele vermindering van regeldruk te komen, zou meer aandacht besteed moeten worden aan regeldrukveroorzakend gedrag. Iedereen is voor vermindering van regeldruk, maar zodra het om concrete

dossiers en gevestigde belangen gaat, neemt de bereidheid tot het verminderen van regeldruk blijkbaar af. Mensen klagen over regels, maar vragen tegelijk om meer. In deze regeldrukparadox zit niet alleen de overheid gevangen, bleek op een door het kabinet georganiseerde maatschappelijke regeldrukconferentie, maar ook andere betrokkenen zoals politici, media, burgers, bedrijven, uitvoeringsinstellingen en maatschappelijke organisaties.^[28] De overheid zou meer vertrouwen kunnen geven in plaats van wantrouwen te organiseren, de samenleving zou weer risico's moeten leren accepteren en ambtenaren zouden beter kunnen leren denken vanuit degenen op wie de regels van toepassing zijn. Bestuurlijke interventie zou meer gericht kunnen worden op het uitlokken van goed gedrag binnen het wettelijk kader, dan op het maken van als maar nieuwe regels.

2) Preventieve aanpak van regeldruk vanuit de fases van het beleidsproces

Inzicht in het fenomeen regeldruk kan worden vergroot door te analyseren hoe de verschillende aspecten van regeldruk zich tot elkaar verhouden. Een suggestie zou zijn om de onderdelen van regeldruk in te delen naar de fases van het beleidsproces waarin ze ontstaan. Te onderscheiden fases zijn de agendavorming, de beleidsvoorbereiding, de ontwikkeling gekozen beleidsinstrument, de beleidsuitvoering en -handhaving, de evaluatie achteraf en terugkoppeling. Dit beleidsproces is op hoofdlijnen hetzelfde bij Europese, nationale en decentrale overheden. De fase-indeling kan helpen bij het analyseren van complexe regeldrukproblemen. Door de verschillende regeldrukproblemen en -programma's in te delen naar de fases van het beleidsproces ontstaat beter overzicht in mogelijke dubbelingen en hiaten (wie doet wat en waar blijft wat liggen). Veel van de overheidsmaatregelen om regeldruk te beperken, bevinden zich aan het einde van de fase van beleidsvoorbereiding. Voorbeelden zijn de herijking van bestaande regelgeving, het verminderen van de administratieve lasten en het toetsen van nieuwe regelgeving. Om te voorkomen dat regeldruk ontstaat, zou in een veel vroegtijdiger stadium in het beleidsproces de mogelijke gevolgen voor regeldruk gesignaleerd en voorkomen moeten worden. Dit zou kunnen door beleidsmakers beter bewust te maken van de regeldrukrisico's die in de verschillende fases van het beleidsproces kunnen ontstaan en hen preventie-instrumenten aan te reiken, zoals een checklist met aandachtspunten om regeldrukeffecten te signaleren en te voorkomen.

3) Domeingerichte aanpak van regeldruk

Minder regeldruk vereist betere wetgeving, die meer is afgestemd op de gebruikers. Dat kan door het door de wetgeving bestreken maatschappelijke domein en de problemen die door gebruikers op dit domein worden ervaren vaker bepalend te laten zijn voor de inrichting van die wetgeving. Op die manier wordt niet alleen de regeldruk van één wet aangepakt, maar ook de regeldruk die ontstaat doordat diverse wetten op hetzelfde domein van toepassing zijn. Op basis van de ervaren lasten kunnen vervolgens per domein kwantitatieve taakstellingen worden vastgesteld. Meerdere departementen voegen al wetten samen tot één 'domeinwet', waarin zaken op een gelijkvormige wijze geregeld zijn. De domeingerichte aanpak kan gekoppeld worden aan een ketenaanpak, waarbij de hele keten van normstelling, uitvoering, toezicht en handhaving wordt doorgelicht. Op die manier komen ook de lasten die veroorzaakt worden door de Europese regelgever, andere overheden, uitvoerders, en toezichts- en handhavingsinstanties aan bod. Een domeingerichte aanpak maakt het goed mogelijk een overvloed aan specifieke regels te systematiseren en te uniformeren in een *algemeen* regelstelsel, met algemene voorschriften die in beginsel voor het hele domein gelden.

7 Slot

Elke regel veroorzaakt regeldruk en is het resultaat van een belangenafweging. Het debat over de aanpak van regeldruk wint aan scherpte als beter onderscheid gemaakt wordt tussen de beleidsneutrale regeldrukvermindering die niemand pijn doet en die met behulp van vereenvoudigde procedures en slimme ICT-toepassingen is te realiseren en de politieke regeldrukvermindering die ingrijpt in eerder vastgestelde belangenafweging.

Wie alleen de nadelen van regelgeving in beeld brengt, enkel de kosten berekent of de aantallen telt, doet onrecht aan de complexiteit van het fenomeen regeldruk. Regeldruk bestaat uit verschillende kwalitatieve en kwantitatieve aspecten die elk in verschillende fases van het beleidsproces ontstaan. Kennis van alle aspecten en achterliggende maatschappelijke oorzaken van regeldruk en inzicht in de verbanden daartussen is nodig om tot een meer preventieve en geïntegreerde aanpak te komen. Wanneer de aanpak van regeldruk zich slechts op enkele onderdelen of oorzaken blijft richten, zullen burgers en bedrijven blijven klagen dat zij niets merken van de vermindering van regeldruk. Een beter regeldrukbegrip is de voorwaarde voor een merkbare vermindering in de komende kabinetsperiode.

Tabel 1 Mogelijke nadelen en voordelen van regelgeving

Mogelijke nadelen van regelgeving	Mogelijke voordelen van regelgeving
Vrijheidsbeperking	Gedragregulering overeenkomstig politieke norm
Gebrek aan keuzevrijheid en ongewenste/onbedoelde inperking van gedragsalternatieven	Mogelijkheid om beste oplossing tot norm te verheffen
Gebrek aan maatwerk	Voor iedereen gelijkelijk geldende normen
Remmende werking op innovatie door te weinig flexibele normen of aanpassingsmogelijkheden	Structurering van maatschappelijke ontwikkelingen
Verminderde autonomie in eigen kring	Toegenomen democratische legitimiteit
Kosten en duur van het wetgevingsproces	Zorgvuldigheid en consensusvorming
Last van het kennis nemen van gedetailleerde normen	Duidelijkheid over wat van wie precies wordt verwacht
Informatieverplichtingen en toezichtslasten	Afdwingbaarheid van naleving door middel van controle en verantwoording

Tabel 2 Overzicht van regeldrukprogramma's 1983-2007

Periode	Operatie	Doelen	Resultaten								
1983	Commissie vermindering en vereenvoudiging van overheidsregelingen ^[29]	<table border="1"> <tr> <td>-</td> <td>reorganisatie</td> </tr> <tr> <td>-</td> <td>ontregeling</td> </tr> </table>	-	reorganisatie	-	ontregeling	<table border="1"> <tr> <td>-</td> <td>diagnose regelcrisis</td> </tr> <tr> <td>-</td> <td>uitgangspunten soberen terugho</td> </tr> </table>	-	diagnose regelcrisis	-	uitgangspunten soberen terugho
-	reorganisatie										
-	ontregeling										
-	diagnose regelcrisis										
-	uitgangspunten soberen terugho										

				udende regelgeving
				belangenafweging/kosten-batenaalyse
				criteria selectie in voorbereiding zijnde wetgeving
				toetsingspunten en aanwijzingen in zake toetsing
1987-94	Commissie voor de toetsing van wetgevingsprojecten (CTW) ^[30]	-	wetgevingskwaliteit	-
		-	zelfregulering	kwaliteitscriteria goede wetgeving
		-	verhouding overheden, maatschappelijke organisaties en burgers	pleidooi voor open normen
1994-2002	Marktwerking, deregulering en wetgevingskwaliteit (MDW) ^[31]	-	niet beleidsneutrale	-
				politieke betrokkenheid,

			deregulering		urgente en regie
		-	bevordering marktwerving onder meer door ontwikkeling nieuwe marktconforme, effectieve en efficiënte beleidsinstrumenten	-	65 dereguleringsprojecten
		-		-	€ 470 miljoen lastenvrijmaking
		-		-	opengebrooken markten met exclusieve marktposities
		-	minimum aan regelgeving en administratieve lastendruk	-	versterking concurrentie door introductie nieuwe concurrentiemiddelen
		-	modernisering van de overheid	-	opschonen verouderde wetten en regels
				-	betere afstemming wetgevingscomplexen
2003-2003	Beter bestuur voor burger en bedrijf (B4) ^[32]	-	ruimte voor de	-	onderzoeken

			samenleving te scheppen		naar kwaliteit ministeriële regelingen, resp. regelingen van ZBO's
		-	de kwaliteit van het overheidsoptreden te vergroten		
		-	de keuzevrijheid van burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven te vergroten		thematische rapporten over alternatieve wetgevingsconcepten
2004-2007	Bruikbare rechtsorde [33]	-	gangbaar maken van ruimtescheppende wetgeving	-	een kleine twintig projecten met voorstellen voor aanpassingen in regelgeving
		-	beter gebruik maken van bestaande regelgeving	-	wetenschappelijke onderzoeksrapporten
		-	alternatieve		

			handhaving en sanctio-nering		
	Administratieve lasten en herijkings-programma's ^[34]	-	25 procent minder adminis-tratieve lasten voor burgers en bedrijv en	-	€ 2,7 miljard (16,4 procent) minder admini-stratiev e lasten voor bedrijv en tot en met 2006
		-	minder knellen de regels voor het bedrijfsl even, instellin gen, patiënt en, scholen, etc.	-	meldpu nten en klankb ord voor burgers en bedrijv en
		-	betere dienstv erlenin g burger	-	minder vergun ningen
		-	vereenvoudig de regelge ving en indeling van stelsels	-	geharm oniseer de regelge ving

Voetnoten

[*] A.M. Bokhorst is programmasecretaris.

- [**] F.J. van Ommeren is programmaleider Bruikbare rechtsorde bij het Ministerie van Justitie.
- [1] R. Kosterman, 'AZ-voorzitter Scheringa: Ik wil minister worden.' Elsevier 12 december 2006.
- [2] P. Westerman, 'De onmogelijkheid van deregulering', NJB 2006/3, 109, p. 132-137.
- [3] J. Galle, 'SER-advies bruikbare rechtsorde verspilde moeite door toedoen van kabinet', NJB 2006-3, 112, p. 147-148.
- [4] R. van Gestel, 'Wie is er tegen de bruikbare rechtsorde?', NJB 2004/34, p. 1784-1793.
- [5] Reductie administratieve lasten voor het bedrijfsleven, Kamerstukken II 2005/06, 30â€±605, nr. 1 en 2.
- [6] R. van Gestel en M. Hertogh, Wat is regeldruk? Een verkennende internationale literatuurstudie, Onderzoek in opdracht van het WODC, Ministerie van Justitie, 2006. Kamerstukken II 2006/07, 29â€±279, nr. 40 p. 99.
- [7] R. van Gestel, 'Wie is er tegen de bruikbare rechtsorde?', NJB 2004/34, p. 1784.
- [8] Nota Bruikbare rechtsorde. Kamerstukken II 2003/04, 29â€±279, nr. 9 p. 35-36.
- [9] Van Gestel en Hertogh, a.w., p. 14.
- [10] Van Gestel en Hertogh, a.w., p. 99.
- [11] 'In regels gevangen? Een verkenning van mogelijke oorzaken van regeldruk'. Interdepartementaal essay, uitgave Ministerie van Justitie, Den Haag 2006, p. 4.
- [12] Voortgangsrapportage Bruikbare rechtsorde 2005. Kamerstukken II 2004/05, 29â€±279, nr. 24, p. 6.
- [13] P.A. Donker van Heel, F. van Zutphen en C.P.A. Zoon, 'Regeldruk voor OCW-instellingen. Een onderzoek in de sectoren PO, BVE, OWB, WO en podiumkunsten', Opdrachtgever: Ministerie van OCW, ECORYS-NEI, Arbeid & Sociaal Beleid, Rotterdam, 2004, p. 17. Niet-dossierstuk Tweede Kamer 2003/04, ocw0400274.
- [14] Cijfers uit het basiswettenbestand van de SDU <http://www.wetten.nl>.
- [15] Donker van Heel, van Zutphen, Zoon, a.w., p. 18.
- [16] Donker van Heel, Van Zutphen, Zoon, a.w., p. 17.
- [17] S. Stoter en N. Huls, Wie draagvlak zoekt, die regeldruk ontmoet! Een onderzoek naar de wijze waarop participatie van belanghebbenden in het wetgevingsproces leidt tot regeldruk. Erasmus Universiteit Rotterdam, Den Haag 2006, p. 151. 'Alle vertegenwoordigers van de sector geven aan op zichzelf regeldruk een weinig interessant punt van discussie te vinden zolang deze niet opweegt tegen de mate waarin de sector is gediend met de betreffende regelgeving. De sector maakt zelf een rekensom van de kosten en baten. Dat betekent dat het in hun visie op zo'n moment ook niet gaat om een problematisch fenomeen waar een oplossing voor moet worden gezocht.' Zie voor het rapport Kamerstukken II 2005/06, 29â€±279, nr. 36, Bijlage.
- [18] Last van de overheid. Meldpunt Rapportage, januari 2007. Analyse van de meldingen januari-juli 2006. Kamerstukken II 2006/07, 29â€±362, nr. 112.
- [19] Voortgangsrapportage project Strijdige Regels. Kamerstukken II 2005/06, 29â€±515, nr. 143.
- [20] 'In regels gevangen? Een verkenning van mogelijke oorzaken van regeldruk'. Interdepartementaal essay, uitgave Ministerie van Justitie, Den Haag 2006.

- [21] P. de Beer, J. van der Meer en P. Pekelharing (red.), *Gelijk. Over de noodzakelijke terugkeer van een klassiek ideaal*. Van Gennep/De Balie 2006.
- [22] Van Gestel en Hertogh, a.w., p. 100.
- [23] Van Gestel en Hertogh, a.w., p. 33.
- [24] Nota Zicht op wetgeving, Kamerstukken II 1990/91, 22â€±008, nr. 1 en 2, p. 23. Om regelgeving aan deze kwaliteitseisen te laten voldoen werken wetgevingsjuristen volgens de 'Aanwijzingen voor de regelgeving'. Alle wetsvoorstellen en concept-amvb's worden aan de hand van die criteria getoetst door het ministerie van Justitie.
- [25] Rapport over zorgplichten in het Hoger onderwijs, Kamerstukken II 2004/05, 29â€±853, nr. 16. De nieuwe Wet op het Hoger Onderwijs en Onderzoek is ten tijde van het schrijven van dit artikel nog aanhangig in de Tweede Kamer (Kamerstukken II 2006/07, 30â€±588, nr. 8).
- [26] B.R. Dorbeck-Jung, M.J. Oude Vrielink-van Heffen en G.H. Reussing, *Open normen en regeldruk. Een onderzoek naar de kosten en oorzaken van irritaties bij open normen in de kwaliteitszorg*, Universiteit Twente 2006, p. 64. Kamerstukken II 2005/06, 29â€±279, nr. 36.
- [27] Voor een uitgebreide beschrijving van de regeldrukgeschiedenis zie D. van den Bosch, *Een bruikbare rechtsorde voor het onderwijs*, in: Ph. Eijlander, D.P. van den Bosch en W.G.G.M. van Holsteijn, *Bruikbare rechtsorde, hoger onderwijs als proeftuin*, Symposiumbundel Nederlandse Vereniging voor Onderwijsrecht, Den Haag 2005, p. 39-74.
- [28] Zie het verslag van de conferentie voor een uitgebreide beschrijving van mogelijke oplossingen. Kamerstukken II 2005/06, 29â€±362, nr. 96.
- [29] Brief aan de Tweede Kamer van Minister-President Lubbers. Kamerstukken II 1982/83, 17 555, nr. 51.
- [30] Zicht op wetgeving. Kamerstukken II 1990/91, 22 008, nr. 1 en 2.
- [31] Plan van aanpak Marktwerving, deregulering en wetgevingskwaliteit. Kamerstukken II 1994/95, 24 036, nr. 1. Afsluitende voortgangsrapportage MDW 2. Kamerstukken II 2002/03, 24 036, nr. 284.
- [32] Beter bestuur voor burger en bedrijf. Kamerstukken II 2002/03, 28 755, nr. 1.
- [33] Nota Bruikbare rechtsorde. Kamerstukken II 2003/04, 29 279, nr. 9 p. 35-36.
- [34] Naast het programma Bruikbare rechtsorde zijn er nog drie andere ministeries met coördinerende regeldrukprogramma's. Ook zijn er zes vakdepartementen met eigen herijkingsprogramma's voor regelgeving. Andere coördinerende programma's:
- FIN: Administratieve lasten bedrijven (Meer ruimte voor ondernemers door minder lasten Van lastenproductie naar lastenreductie, Kamerstukken II 2005/06, 29 515, nr. 135)
 - BZK: Andere overheid (Modernisering van de overheid; Brief minister met visie en actieprogramma 'Andere Overheid', Kamerstukken II 2003/04, 29 362, nr. 1) en Last van de Overheid (Administratieve lastenreductie burgers Kamerstukken II 2003/04, 29 362, nr. 17)
 - EZ: Vereenvoudiging vergunningen, meldpunt strijdige regels, Commissie Stevens. (Voortgangsrapportage alle drie de project. Kamerstukken II 2005/06, 29 515, nr. 143)
- Departementale herijkingsprogramma's:
- VenW: Beter geregeld (Minder regels en lasten en een betere dienstverlening)
 - VWS: VWS-programma administratieve lastenvermindering

- SZW: Minder regels en administratieve lasten (Actieplan Vereenvoudiging SZW-regelgeving)
- VROM: Modernisering VROM-regelgeving (Meerjarenprogramma herijking van de VROM-regelgeving)
- LNV: Grote vereenvoudiging van regelgeving
- OCW: OCW ontregelt